

**ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ**

Соломуд Денис Володимирович

УДК 658

**УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ТА ЕФЕКТИВНІСТЮ
ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА**

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Автореферат
дипломної роботи на здобуття
кваліфікації магістра фінансів, банківської справи та страхування

Полтава – 2018

Дипломною роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі фінансів і кредиту факультету обліку та фінансів Полтавської державної аграрної академії

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Чупіс Анатолій Віталійович,
*Полтавська державна аграрна академія,
професор кафедри фінансів і кредиту*

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент
Литвин Олександр Юрійович,
*Полтавська державна аграрна академія,
доцент кафедри економічної теорії
та економічних досліджень*

Захист відбудеться 28 грудня 2018 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні експертної комісії у ПДАА за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, навчальний корпус 4, аудиторія 426.

*Відповідальний за
нормо-контроль*

О. В. Безкровний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Створення й ефективна діяльність підприємств неможливі без формування достатнього обсягу фінансових ресурсів, а їх наявність – це необхідна умова успішного функціонування будь-якої підприємницької структури незалежно від сфери діяльності, галузевої спрямованості й організаційно-правового статусу.

Від наявності у підприємства фінансових ресурсів залежить його фінансова стійкість, що практично визначає фінансовий стан суб'єкта господарювання. Проблема ефективного управління фінансовими ресурсами є складною і багатогранною, оскільки підприємству необхідно разом із платоспроможністю забезпечувати дохідність, що передбачає, з одного боку, збільшення обсягу фінансових ресурсів для підтримування постійної платоспроможності підприємства, а з іншого – забезпечення ефективності виробництва продукції шляхом раціонального використання фінансових ресурсів. Тому актуальним питанням для вітчизняних підприємств є пошук ефективних важелів управління формуванням фінансових ресурсів. При цьому вибір того чи іншого джерела надходження фінансових ресурсів повинен мати на меті досягнення максимальної ефективності їх використання.

Теоретико-методологічними основами управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів підприємств займалися такі учені-економісти, як Ю. Барський, О. Бланк, А. Борщ, О. Бобирь, Є. Брігхем, І. Гайдук, Т. Григораш, О. Гудзь, О. Зленко, Н. Іщенко, О. Казаков, Г. Кірейцев, В. Ковалев, А. Поддєрьогін, І. Рудченко, М. Шкробот та інші.

Проведений аналіз праць зазначених авторів засвідчив, що ефективне формування й використання фінансових ресурсів підприємства принципово неможливе без створення нових механізмів управління фінансовими ресурсами. Умовою вирішення цього завдання є науковий пошук, аналіз, узагальнення практики й обґрунтування нових підходів до управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства. Так, існує необхідність узагальнення класифікації та уточнення джерел формування фінансових ресурсів, потребують систематизації підходи до управління ними, вимагають подальшого упорядкування показники їх оцінки на підприємстві. Крім того, дотепер загальноприйнятої точки зору про сутність фінансових ресурсів серед науковців не прийнято.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів і кредиту за темою «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є узагальнення науково-теоретичних, методичних і практичних основ управління форму-

ванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства.

Комплексний підхід до реалізації поставленої мети обумовив необхідність вирішення наступних наукових завдань:

- здійснити критичний аналіз трактування науковцями економічної сутності та узагальнити класифікацію фінансових ресурсів;
- систематизувати показники для оцінки стану й ефективності використання та джерела формування фінансових ресурсів;
- розкрити зміст управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства;
- провести фінансово-економічну характеристику досліджуваного підприємства;
- оцінити стан і ефективність використання фінансових ресурсів та обґрунтувати значення результатів такої оцінки для управління фінансовими ресурсами на підприємстві;
- проаналізувати формування власних фінансових ресурсів ТОВ «Ліки Полтавщини»;
- дослідити на підприємстві практику управління мобілізацією фінансових ресурсів із залучених джерел;
- опрацювати можливі шляхи підвищення ефективності формування фінансових ресурсів та перевірити на оптимальність їх структуру на підприємстві;
- розкрити сучасні напрями використання комп'ютерних технологій в управлінні структурою фінансових ресурсів підприємства;
- обґрунтувати напрями поліпшення управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємств.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження дипломної роботи є процес формування та використання фінансових ресурсів підприємства. Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні й практичні основи управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємств фармацевтичної галузі. Робота виконана на матеріалах товариства з обмеженою відповідальністю «Ліки Полтавщини» м. Полтава.

Методи дослідження. Дослідження у дипломній роботі проводилося згідно з методологією системного підходу до визначення економічних процесів і явищ. Теоретична і методологічна основа дослідження ґрунтується на використанні основних положень економічної теорії, розробок провідних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів з питань управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємств, а також законодавчих і нормативних актів.

У роботі використані наступні методи дослідження: абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення поглядів науковців на сутність фінансових ресурсів та їх класифікацію); системного узагальнення (систематизуючи

показники для оцінки стану й ефективності використання та джерела формування фінансових ресурсів); монографічний (у дослідженні стану управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів на фармацевтичному підприємстві); розрахунково-конструктивний (вивчаючи фінансове становище ТОВ «Ліки Полтавщини»); порівняння (для співставлення фактичних показників оцінки фінансових ресурсів досліджуваного підприємства з нормативними й базовими значеннями); вертикальний і горизонтальний аналіз, аналіз відносних показників (аналізуючи структуру фінансових ресурсів підприємства); графічний (у вивченні структури власного капіталу, залучених фінансових ресурсів, тощо). При проведенні дослідження використано пакет прикладної комп'ютерної програми Microsoft Excel.

Інформаційною базою дослідження стали фінансова звітність ТОВ «Ліки Полтавщини», інформаційні ресурси мережі Internet, особисті спостереження та розрахунки студента.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна полягає в систематизації теоретичних, методичних і практичних засад управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства.

До найбільш важливих результатів, що характеризуються новизною, можна віднести уточнення складових фінансових ресурсів підприємства за критерієм права власності, які належать до власних, позикових і залучених.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці практичних рекомендацій з удосконалення управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів фармацевтичних підприємств, що опубліковані у наукових виданнях, обговорені на науково-практичних конференціях і прийняті до впровадження у ТОВ «Ліки Полтавщини».

Особистий внесок здобувача. Дипломна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, висновки і пропозиції дипломної роботи отримані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення та результати, викладені в роботі, апробовані на конференції за підсумками виробничої практики з фінансового менеджменту «Практичні аспекти фінансового менеджменту на підприємствах АПК: стан і напрями вдосконалення» (м. Полтава, 15 березня 2018 р.) та студентській науковій конференції Полтавської державної аграрної академії (м. Полтава, 25–26 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні положення щодо управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства опубліковані в двох наукових працях загальним обсягом 0,24 др. арк., а саме у:

- збірнику доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик по напрямках

підготовки (спеціальностях) «Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю» (0,12 др. арк.);
 - матеріалах студентської наукової конференції Полтавської державної аграрної академії (0,12 др. арк.).

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 107 сторінках друкованого тексту. Робота містить 29 таблиць, 19 рисунків і 4 додатки. Список використаних джерел налічує 66 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, відображено мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, наведено дані про апробацію одержаних результатів.

У першому розділі – **«Теоретичні основи управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства»** – здійснено критичний аналіз трактування науковцями економічної сутності та узагальнено класифікацію фінансових ресурсів; систематизовано показники для оцінки стану й ефективності використання та джерела формування фінансових ресурсів; розкрито зміст управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства.

Проведений нами аналіз трактування змісту фінансових ресурсів у економічній літературі свідчить про відсутність єдиного їх розуміння авторами. Найповнішим визначенням сутності фінансових ресурсів є розуміння під ними грошових доходів і надходжень (з власних і залучених джерел), що формуються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу, знаходяться в розпорядженні підприємства у фондovій і нефондовій формах, призначені для забезпечення безперервності його відтворювального процесу та виконання фінансових зобов'язань.

Капітал і фінансові ресурси є взаємопов'язаними, але різними категоріями. Так, фінансові ресурси обслуговують рух вартості від одного суб'єкта відносин до іншого в процесі формування та використання доходів, а капітал приймає участь в процесі виробництва як частина фінансових ресурсів, призначених для отримання доходу й прибутку, яка включається в економічний оборот у формі матеріальних, нематеріальних і грошових ресурсів. Капітал є джерелом примноження прибутку, а фінансові ресурси призначені для погашення фінансових зобов'язань та здійснення витрат, пов'язаних із виробництвом. Головним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів є саме дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тоді як капіталу – прибуток і амортизаційні відрахування. Окрім прибутку (за умови прибуткової діяльності

підприємства) та амортизаційних відрахувань, які надходять у складі доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), джерелом формування фінансових ресурсів є і решта виручки, що покриває витрати підприємства. Ця частина виручки від реалізації, надходячи на підприємство, є джерелом формування фінансових ресурсів, що можуть використовуватися у виробничому процесі підприємства та/або для виконання його зобов'язань, тощо, але не є джерелом формування капіталу.

Основні потоки фінансових ресурсів у межах підприємства ілюструє рис. 1.

Рис. 1. Структурно-логічна схема основних потоків фінансових ресурсів у межах підприємства

Класифікацію фінансових ресурсів доцільно проводити, виходячи із притаманних їм властивостей (фінансові ресурси мають стадію утворення, джерела формування і цілі використання; відображають відношення до власності; від джерел формування та напрямів використання залежить їх структура). Вивчення поглядів науковців на класифікацію фінансових ресурсів підприємства дає підстави погодитися з виділенням серед останніх за критерієм

права власності власних, позикових і залучених, тоді як належність до них тих або інших фінансових ресурсів вимагає уточнення.

Власні фінансові ресурси підприємства, на нашу думку, формуються за рахунок доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, інших операційних доходів, грошових надходжень від інвестиційної діяльності (процентів, дивідендів, виручки від реалізації необоротних активів, фінансових інвестицій тощо), доходів від надзвичайної діяльності, внесків засновників (учасників/акціонерів) у грошовій формі, що відображаються у відповідних статтях власного капіталу (zareєстрованому, додатковому капіталі).

До позикових фінансових ресурсів підприємства належать, з нашого погляду, довгострокові й короткострокові кредити банків, кошти, залучені у результаті емісії облігацій та інші залучені позикові кошти, на які нараховуються відсотки.

Вважаємо, що грошова складова (у готівковій і безготівковій формах) забезпечень майбутніх витрат і платежів, кошти цільового фінансування й цільових надходжень (бюджетних дотацій, благодійної допомоги, тощо), кредиторська заборгованість із одержаних авансів формують залучені фінансові ресурси підприємства. Водночас, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги та кредиторська заборгованість за розрахунками (крім заборгованості з одержаних авансів), на нашу думку, є особливим видом фінансових ресурсів, оскільки показують, яку їх частину підприємство мало змогу спрямувати на інші цілі, ніж погашення зазначених складових відображеної в балансі кредиторської заборгованості.

Джерелами формування фінансових ресурсів на підприємстві можуть бути як внутрішні, так і зовнішні. Між власними, позиковими і залученими фінансовими ресурсами та внутрішніми й зовнішніми джерелами їх формування існує суттєвий зв'язок.

Як свідчать дослідження, оцінку стану та ефективності використання системи фінансових ресурсів підприємства доцільно здійснювати за наступними групами показників: 1) структурні показники; 2) показники функціонування і зовнішніх взаємозв'язків; 3) показники ефективності функціонування.

Система управління фінансовими ресурсами характеризується взаємозв'язком і безперервною взаємодією двох підсистем (об'єкт і суб'єкт управління) та складається з управління формуванням фінансових ресурсів й управління ефективністю їх використання (функціонування). Схематично систему управління фінансовими ресурсами підприємства можна зобразити у вигляді рис. 2.

Процес управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства включає наступні підетапи: визначення проблеми або нереалізованих можливостей у сфері управління фінансовими ресурсами; звернення до набутого досвіду менеджерів з приводу управління фінансовими ресурсами; визначення з альтернативних рішень найкращого; прийняття

управлінського рішення; реалізація прийнятого управлінського рішення; оцінка результатів реалізації рішення.

У другому розділі – «**Стан управління фінансовими ресурсами на підприємстві**» – проведено фінансово-економічну характеристику досліджуваного підприємства; здійснено оцінку стану й ефективності використання фінансових ресурсів та обґрунтовано значення результатів такої оцінки для управління фінансовими ресурсами на підприємстві; проаналізовано формування власних фінансових ресурсів ТОВ «Ліки Полтавщини»; досліджено на підприємстві практику управління мобілізацією фінансових ресурсів із залучених джерел.

Провівши фінансово-економічну характеристику ТОВ «Ліки Полтавщини» встановлено, що підприємство за 2015–2017 рр. забезпечило зростання майна, у структурі якого переважили оборотні активи, мало ознаки кризового фінансового стану, проте досягало порогу рентабельності, а отже, було прибутковим.

Вивчення стану та ефективності використання фінансових ресурсів ТОВ «Ліки Полтавщини» засвідчило наступне: переважання у їх структурі власних ресурсів, питома вага яких за досліджуваний період зросла; збільшення тривалості одного обороту дебіторської заборгованості на 20,0 % (до 24 днів), у результаті чого 6,6 % виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не надходило у розпорядження підприємства, а знаходилося у дебіторів; підвищення показників, які характеризують ефективність використання фінансових ресурсів, що пояснюється випереджаючим зростанням фінансових результатів порівняно зі зростанням витрат, доходів і капіталу.

Як свідчать дослідження, ТОВ «Ліки Полтавщини» формує фінансові ресурси, переважно, в процесі операційної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка складу й структури доходів ТОВ «Ліки Полтавщини»
за 2015–2017 рр.**

Вид доходів	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення (+,-) 2017 р. від 2015 р.		
	Сума, тис. грн	Пито- ма ва- га, %	Сума, тис. грн	Пито- ма ва- га, %	Сума, тис. грн	Пито- ма ва- га, %	суми, тис. грн	питомої ваги, в. п.	у %
Чистий дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	31367	99,2	48118	99,7	62415	95,6	+31048	-3,6	+99,0
Інші операційні доходи	252	0,8	121	0,3	2867	4,4	+2615	+3,6	у 11,4 р. б.
Інші доходи	-	-	4	0,0	-	-	-	-	-
Усього доходів	31619	100,0	48239	100,0	65282	100	+33663	x	у 2,1 р. б.

Впродовж 2015–2017 рр. частина фінансових ресурсів підприємства зосе-

реджувалась у дебіторській заборгованості (табл. 2). У 2017 р. у складі останньої з'явилася довгострокова дебіторська заборгованість (займала 7,3 % усієї заборгованості), що обумовило зниження питомої ваги іншої поточної дебіторської заборгованості до 76,4 %, яка, однак, все одно виявилася найбільшою.

Таблиця 2

**Динаміка розміру, структури (за видами) фінансових ресурсів,
зосереджених у дебіторській заборгованості, ТОВ «Ліки Полтавщини»
за 2015–2017 рр. (станом на кінець року)**

Вид дебіторської заборгованості	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення (+, -) 2017 р. від 2015 р.		
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	суми, тис. грн	питомої ваги, пунктів	у %
Довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	-	-	262	7,3	+262	+7,3	+100,0
Дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги)	667	39,4	684	14,6	526	14,7	-141	-24,7	-21,1
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	24	1,4	49	1,0	59	1,6	+35	+0,2	у 2,5 р. б.
Інша поточна дебіторська заборгованість	1002	59,2	3957	84,4	2736	76,4	+1734	+17,2	у 2,7 р. б.
Усього	1693	100,0	4690	100,0	3583	100,0	+1890	x	у 2,1 р. б.

Частина доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), яка була «заморожена» у дебіторській заборгованості станом на кінець 2015–2017 рр., мала строк непогашення до 12 місяців. Інша поточна дебіторська заборгованість на 31 грудня 2015 р. на 98,2 % складалась із заборгованості до 12 місяців і на 1,8 % – із боргів дебіторів зі строком неоплати від 12 до 18 місяців, тоді як у 2016 й 2017 рр. повністю була представлена заборгованістю до 12 місяців.

З елементів власного капіталу на надходження фінансових ресурсів товариства впродовж 2015–2017 рр. впливало зростання нерозподіленого прибутку та зменшення зареєстрованого (пайового) і додаткового капіталу (табл. 3).

На чистому прибутку як внутрішньому джерелі формування фінансових ресурсів, з нашого погляду, доцільно зупинятися тільки з метою деталізації його розподілу, а амортизації – для уточнення суми, яка відноситься на собівартість зі складу доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і може бути спрямована на оновлення основних засобів. Так, чистий прибуток товариства, одержаний у кожен із досліджуваних років, не використовувався за можливими напрямками його розподілу. Розмір амортизаційних коштів, що надходили

підприємству після реалізації продукції у складі виручки і вливалися в загальну величину його фінансових ресурсів, у 2017 р. відносно 2015 р. зріс на 32,8 %.

Таблиця 3

**Динаміка розміру та структури власного капіталу
ТОВ «Ліки Полтавщини» за 2015–2017 рр. (станом на кінець року)**

Статті власного капіталу	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення (+,-) 2017 р. від 2015 р.		
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	суми, тис. грн	питомої ваги, пунктів	у %
Всього власний капітал	19118	100,0	29320	100,0	35019	100,0	+15901	х	+83,2
Зареєстрований (пайовий) капітал	7223	37,8	5803	19,8	5075	14,5	-2148	-23,3	-29,7
Додатковий капітал	2121	11,1	1674	5,7	1674	4,8	-447	-6,3	-21,1
Резервний капітал	3323	17,4	3323	11,3	3323	9,5	-	-7,9	-
Нерозподілений прибуток	6451	33,7	18520	62,3	24947	71,2	+18496	+37,5	у 3,9 р. б.

Дослідженнями встановлено (рис. 3), що в структурі залучених фінансових ресурсів ТОВ «Ліки Полтавщини» у 2015 р. питома вага інших довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків виявилася найбільшою, тоді як у 2017 р. основними за розміром у її складі були довгострокові кредити банків та інші довгострокові зобов'язання.

Рис. 3. Графічне зображення динаміки структури залучених фінансових ресурсів ТОВ «Ліки Полтавщини» за 2015–2017 рр. (станом на кінець року)

Залучені фінансові ресурси за характерної їх структури у 2017 р., на відміну від 2015 р., забезпечували зростання рентабельності власного капіталу (на 0,8 %), оскільки одержуваний прибуток був достатнім для покриття середньозваженої вартості залучених коштів. Водночас у 2015 й 2017 рр. з платних зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів виправданим було залучення окремо лише кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги й інших поточних зобов'язань.

У третьому розділі – **«Шляхи вдосконалення управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємств»** – опрацьовано можливі шляхи підвищення ефективності формування фінансових ресурсів та перевірено на оптимальність їх структуру на підприємстві; розкрито сучасні напрями використання комп'ютерних технологій в управлінні структурою фінансових ресурсів підприємства; обґрунтовано напрями поліпшення управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємств.

Підвищення ефективності формування фінансових ресурсів тісно пов'язане з вивченням інвестицій у дебіторську заборгованість, оскільки «заморожування» в ній фінансових ресурсів потребує пошуку джерел їх формування до моменту надходження коштів від дебіторів. Як свідчать дослідження, в 2017 р. порівняно з 2015 р. при збільшенні середньорічної величини дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на 45,4 %, зниженні коефіцієнта відношення собівартості реалізованої продукції до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 6,2 % та зменшенні середнього терміну повернення дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на 20,0 % середній рівень інвестування фінансових ресурсів у цю дебіторську заборгованість зріс на 10,2 %. Найбільша сума інвестицій у дебіторську заборгованість за продукцію (товари, роботи, послуги) товариства в досліджуваному періоді була в 2016 р. (6,9 тис. грн). Розрахована прогнозна сума фінансових ресурсів, необхідна ТОВ «Ліки Полтавщини» для спрямування у 2019 р. в дебіторську заборгованість у якості інвестицій, становить 11 тис. грн. Зважаючи на отримані результати, підприємство може оцінити фінансові можливості інвестувати в повному обсязі розраховану суму грошових засобів у дебіторську заборгованість. В протилежному випадку необхідно коригувати кредитні умови шляхом зменшення терміну кредитування чи обсягів реалізації продукції в кредит.

Враховуючи, що кредитна політика здатна суттєво впливати на обсяги продажу підприємства та формування його фінансових ресурсів, нами досліджено доцільність запровадження у ТОВ «Ліки Полтавщини» знижок при реалізації алопатичних і гомеопатичних препаратів на умовах 1/3 net 7 (табл. 4). За очікуваного зростання обсягу їх продажу на 7,8 % планується, що 20,1 %

покупців оберуть знижки і розрахуються протягом 3 днів, 61,1 % – на 4–7 день, а 18,8 % – на 8–24 день.

Таблиця 4

Оцінка доцільності використання знижки при реалізації алопатичних і гомеопатичних препаратів у ТОВ «Ліки Полтавщини» за даними 2017 р.

Показник	Нинішня політика (net 7)	Нова політика (1/3 net 7)	Зміни (+,-)
Чиста виручка від реалізації товару, тис. грн	24344,0	26243,0	+1899,0
Змінні витрати, тис. грн	15750,6	16979,1	+1228,5
Маржинальний прибуток, тис. грн	8593,4	9263,9	+670,5
Середній термін погашення дебіторської заборгованості, днів	10	9	-1
Середньоденний продаж, тис. грн	66,7	71,9	+5,2
Середній розмір річної дебіторської заборгованості, тис. грн	667,0	647,1	-19,9
Інвестиції в дебіторську заборгованість, тис. грн	431,5	418,7	-12,8
Вартість інвестицій в дебіторську заборгованість, тис. грн	112,2	108,9	-3,3
Витрати на знижки, тис. грн	-	52,7	+52,7
Загальні витрати пов'язані з дебіторською заборгованістю, тис. грн	112,2	161,6	+49,4
Маржинальний прибуток після вирахування витрат, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, тис. грн	8481,2	9102,3	+621,1

Результати розрахунків, наведені у табл. 4, засвідчують доцільність надання ТОВ «Ліки Полтавщини» 1-відсоткової знижки при реалізації алопатичних і гомеопатичних препаратів, оскільки це забезпечить прискорення повернення дебіторської заборгованості на 1 день. У результаті швидшої оплати реалізованих алопатичних і гомеопатичних препаратів підприємство уникає потреби в пошуку фінансових ресурсів на суму поверненої дебіторської заборгованості, а відповідно, зменшує вартість інвестицій у неї (в даному випадку на 3,3 тис. грн). Як наслідок, маржинальний прибуток після вирахування витрат, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, зросте на 621,1 тис. грн, або 7,3 %.

В структурі фінансових ресурсів відповідно до результатів її оптимізації за критеріями мінімізації середньозваженої вартості фінансових ресурсів та максимізації фінансової рентабельності (табл. 5) допустимим є збільшення питомої ваги залучених фінансових ресурсів до 50 %, але за умови або збереження характерного для 2017 р. співвідношення їх складових (58,7 % довгострокових кредитів банків, 25,1 % інших довгострокових зобов'язань, 10,6 % поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги та 5,6 % інших поточних зобов'язань), або в разі збільшення виключно частки кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги та частки інших поточних зобов'язань. Це пояснюється тим, що разом із одержанням додатного значення ефекту

фінансового левириджу для загального розміру залучених фінансових ресурсів валова рентабельність активів виявилася більшою тільки за вартість (ціну) поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги й інших поточних зобов'язань, тоді як за вартість (ціну) довгострокових кредитів банків та інших довгострокових зобов'язань була меншою.

Таблиця 4

**Оптимізація структури фінансових ресурсів для ТОВ «Ліки Полтавщини»
за критерієм максимізації фінансової рентабельності
(станом на кінець 2017 р.), тис. грн**

Показник	Варіанти розрахунку				
	I	II	III	IV	V
Сума власного капіталу	35019	35019	35019	35019	35019
Можлива сума залучених фінансових ресурсів	8755	23392	35019	52564	140071
Загальна сума фінансових ресурсів	43774	58411	70038	87583	175090
Коефіцієнт фінансового левириджу	0,250	0,668	1,000	1,501	4,000
Валова рентабельність активів, %	26,2	26,2	26,2	26,2	26,2
Середньозважена вартість залучених фінансових ресурсів, %	23,5	23,5	23,5	23,5	23,5
Премія за ризик, %	-	0,6	1,2	2,4	4,2
Середньозважена вартість залучених фінансових ресурсів із урахуванням премії за ризик, %	23,5	24,1	24,7	25,9	27,7
Сума валового прибутку до оплати вартості залучених фінансових ресурсів	11469	15304	18350	22947	45874
Грошове вираження вартості залучених фінансових ресурсів	2057	5637	8650	13614	38800
Сума валового прибутку після оплати вартості залучених фінансових ресурсів	9411	9666	9700	9333	7074
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (коефіцієнт фінансової рентабельності), %	26,9	27,6	27,7	26,7	20,2
Питома вага власного капіталу, %	80,0	60,0	50,0	40,0	20,0
Питома вага залучених фінансових ресурсів, %	20,0	40,0	50,0	60,0	80,0

Як свідчать дослідження, за фактичної валової рентабельності активів товариству не ефективно формувати залучені фінансові ресурси лише з довгострокових кредитів банків та забезпечувати 40 % частки останніх відповідно до результатів оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації середньозваженої вартості фінансових ресурсів, оскільки диференціал фінансового левириджу по довгострокових кредитах банку в 2017 р. був від'ємним.

Обґрунтовано, що вдосконаленню управління формуванням і використанням фінансових ресурсів підприємства сприяє визначення цільової структури джерел фінансування, процес якого складається з двох етапів (рис. 4).

Ключової ролі для підвищення ефективності управління формуванням і

використанням фінансових ресурсів підприємства набуває впровадження дієвої системи їх всебічного планування з допомогою платіжного календаря. Відповідно до складеного платіжного календаря для ТОВ «Ліки Полтавщини», у всіх декадах (крім третьої декади січня) 1 кварталу 2019 р. надходження перевищуватимуть платежі. Виявлену нестачу коштів, на наш погляд, можна ліквідувати шляхом перенесення термінів оплати рахунків постачальників (за згоди останніх) на першу декаду лютого.

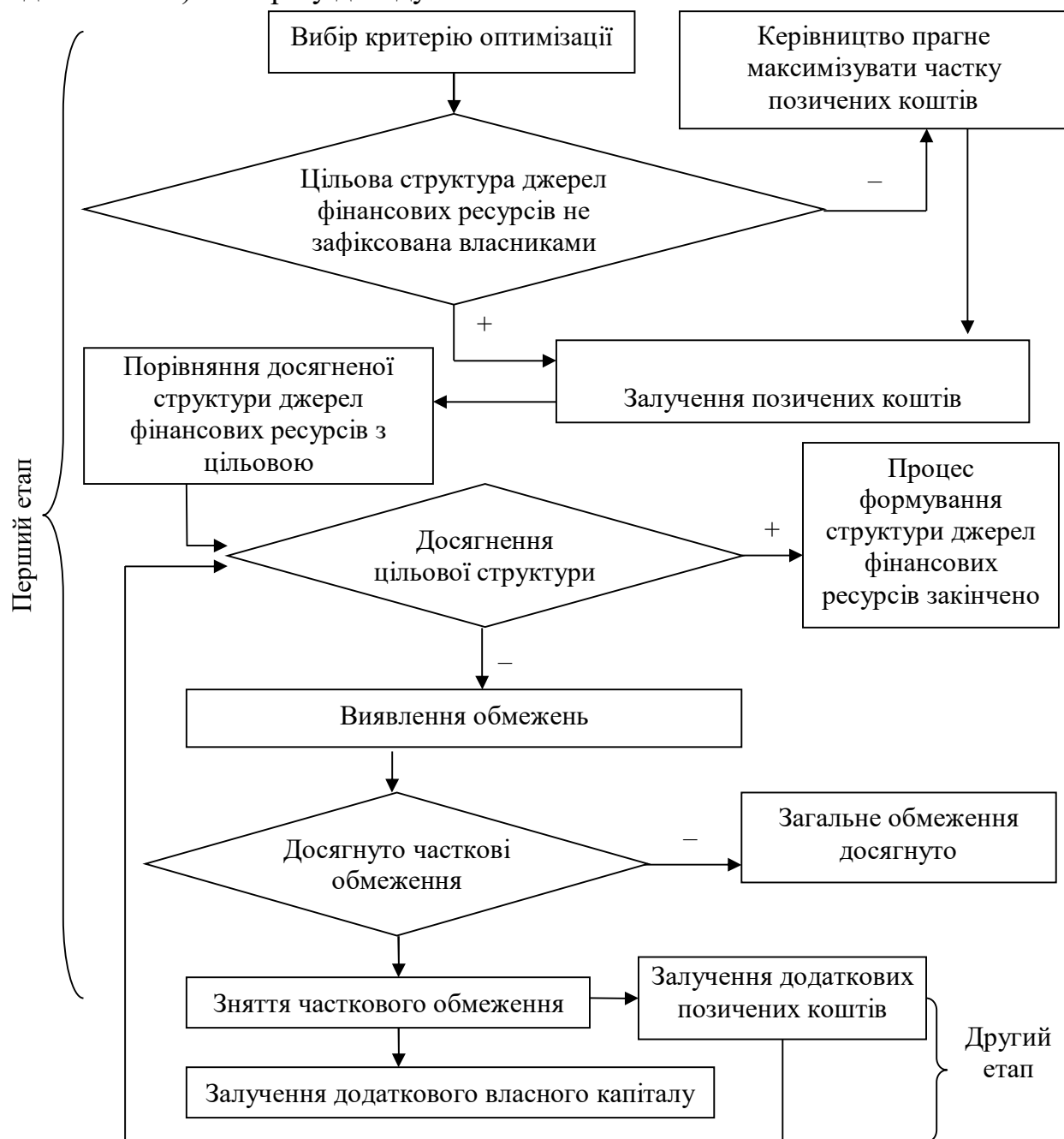

Рис. 4. Структурно-логічна схема визначення оптимальної структури джерел фінансування підприємства

Обґрунтовано, що використання інформаційних систем в оптимізації структури фінансових ресурсів дає змогу мінімізувати час реагування

підприємства на ринкові зміни, оперативно виявляти основні недоліки його системи управління та враховувати як внутрішні, так і зовнішні фінансові ризики. З допомогою розробленого нами в Microsoft Excel алгоритму оптимізації структури фінансових ресурсів за критеріями максимізації фінансової рентабельності та мінімізації середньозваженої вартості капіталу керівництво підприємства може оцінити доцільність використання запропонованої структури фінансових ресурсів та ухвалити відповідні управлінські рішення.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства на матеріалах ТОВ «Ліки Полтавщини» дало змогу зробити наступні висновки.

1. Проведений аналіз трактування фінансових ресурсів у економічній літературі свідчить про відсутність єдиного їх розуміння авторами. Найповнішим визначенням сутності фінансових ресурсів є розуміння під ними грошових доходів і надходжень (з власних і залучених джерел), що формуються в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу, знаходяться в розпорядженні підприємства у фондовій і нефондовій формах, призначені для забезпечення безперервності його відтворювального процесу та виконання фінансових зобов'язань. Узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності фінансових ресурсів і капіталу дало змогу з'ясувати різницю між цими категоріями фінансової науки: капітал є джерелом примноження прибутку, а фінансові ресурси призначені для погашення фінансових зобов'язань та здійснення витрат, пов'язаних із виробництвом; головним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів є саме дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, тоді як капіталу – прибуток і амортизаційні відрахування. Класифікацію фінансових ресурсів доцільно проводити, виходячи з притаманних їм властивостей.

2. Джерелами формування фінансових ресурсів на підприємстві можуть бути як внутрішні, так і зовнішні. Між власними й залученими фінансовими ресурсами та внутрішніми й зовнішніми джерелами їх формування існує суттєвий зв'язок. Власні фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, інших операційних доходів, грошових надходжень від інвестиційної діяльності, доходів від надзвичайної діяльності, внесків учасників і засновників у грошовій формі, що відображаються у відповідних статтях власного капіталу (зареєстрованому, додатковому капіталі). Залучені фінансові ресурси формуються за рахунок банківських кредитів, емісії облігацій, забезпечень

наступних витрат і платежів, коштів цільового фінансування, кредиторської заборгованості з одержаних авансів. Оцінку стану та ефективності використання системи фінансових ресурсів підприємства доцільно здійснювати за наступними групами показників: 1) структурні показники; 2) показники функціонування і зовнішніх взаємозв'язків; 3) показники ефективності функціонування.

3. Система управління фінансовими ресурсами характеризується взаємозв'язком і безперервною взаємодією двох підсистем (об'єкт і суб'єкт управління) та складається з управління формуванням фінансових ресурсів й управління ефективністю їх використання (функціонування). Процес управління фінансовими ресурсами підприємств включає наступні підетапи: визначення проблеми або нереалізованих можливостей у сфері управління фінансовими ресурсами; звернення до набутого досвіду менеджерів з приводу управління фінансовими ресурсами; визначення з альтернативних рішень найкращого; прийняття управлінського рішення; реалізація прийнятого управлінського рішення; оцінка результатів реалізації рішення.

4. Проведена оцінка фінансового стану ТОВ «Ліки Полтавщини» дає змогу стверджувати, що підприємство за 2015–2017 рр. забезпечило зростання майна, у структурі якого переважили оборотні активи, мало ознаки кризового фінансового стану, проте досягало порогу рентабельності, а отже, було прибутковим. Запас фінансової стійкості у 2017 р. відносно 2015 р. збільшився, проте порівняно з 2016 р. несуттєво знизився.

5. У результаті оцінки стану й ефективності використання фінансових ресурсів ТОВ «Ліки Полтавщини» виявлено, що у структурі останніх переважають власні фінансові ресурси, питома вага яких за досліджуваний період зросла. Частка грошових коштів у загальному розмірі ресурсів підприємства була достатньою для забезпечення нормативного значення коефіцієнта абсолютної ліквідності та мала тенденцію до зростання. У 2017 р. порівняно з 2015 р. збільшилась тривалість одного обороту дебіторської заборгованості на 20,0 % (до 24 днів), у результаті чого 6,6 % виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не надходило у розпорядження підприємства, а знаходилося у дебіторів. Показники, які характеризують прибутковість операційної та господарської діяльності підприємства, у 2017 р. порівняно з 2015 р. зросли. За результатами розрахунків виявлені позитивні зміни значень показників окупності витрат. Позитивною була також динаміка показників рентабельності реалізованої продукції та рентабельності й окупності фінансових ресурсів.

6. Вивчивши формування власних фінансових ресурсів у ТОВ «Ліки Полтавщини», встановлено, що підприємство, за винятком 2016 р., формувало фінансові ресурси виключно в процесі операційної діяльності. Впродовж 2015–2017 рр. частина фінансових ресурсів підприємства була зосереджена у

поточній дебіторській заборгованості, яка станом на кінець 2017 р. на 76,4 % складалась з іншої поточної дебіторської заборгованості. Строк перетворення на фінансові ресурси дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) станом на кінець 2015–2017 рр. складав до 12 місяців. Якщо на кінець 2015 р. 1,8 % іншої поточної дебіторської заборгованості мав термін непогашення від 12 до 18 місяців, то на цю ж дату 2016 й 2017 рр. вона повністю була представлена заборгованістю до року. Зі складових власного капіталу на формування фінансових ресурсів товариства упродовж 2015–2017 рр. впливало зростання нерозподіленого прибутку та зменшення зареєстрованого (пайового) і додаткового капіталу. Розмір амортизаційних коштів, що надходили підприємству після реалізації продукції у складі виручки і вливалися в загальну величину його фінансових ресурсів, у 2017 р. відносно 2015 р. зріс на 32,8 %.

7. Дослідження практичних основ управління мобілізацією фінансових ресурсів у ТОВ «Ліки Полтавщини» із залучених джерел дало змогу з'ясувати, що в структурі останніх у 2015 р. питома вага інших довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків виявилася найбільшою (відповідно, 60,5 і 22,0 %), тоді як у 2017 р. такою була частка довгострокових кредитів банків (53,7 %) й інших довгострокових зобов'язань (23,0 %). Водночас поточна кредиторська заборгованість (крім заборгованості з одержаних авансів) більше характеризує не залучені фінансові ресурси, а їх частину, яку підприємство мало змогу спрямувати на інші цілі, ніж погашення відображених в балансі видів кредиторської заборгованості. У 2015 й 2017 рр. з платних зовнішніх джерел надходження фінансових ресурсів виправданим було формування лише кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги й інших поточних зобов'язань.

8. Розрахунок диференціала фінансового левериджу та оптимізація структури фінансових ресурсів ТОВ «Ліки Полтавщини» за критеріями мінімізації середньозваженої вартості фінансових ресурсів і максимізації фінансової рентабельності засвідчили, що підприємству в структурі фінансових ресурсів допустимим є збільшення питомої ваги залучених ресурсів до 50 %, але за умови або збереження характерного для 2017 р. співвідношення їх складових, або в разі збільшення виключно частки кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги та частки інших поточних зобов'язань. Це пояснюється тим, що разом із одержанням додатного значення ефекту фінансового левериджу для загального розміру залучених фінансових ресурсів валова рентабельність активів виявилася більшою тільки за вартість поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги й інших поточних зобов'язань, тоді як за вартість довго-строкових кредитів банків та інших довгострокових зобов'язань була меншою. Відповідно, за фактичної валової рентабельності активів товариству не ефективно формувати залучені

фінансові ресурси лише з довгострокових кредитів банків та забезпечувати 40 % частки останніх згідно з результатами оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації середньозваженої вартості фінансових ресурсів.

9. Доцільність надання ТОВ «Ліки Полтавщини» 1-відсоткової знижки при реалізації алопатичних і гомеопатичних препаратів доведена розрахунками, згідно з якими прискорення повернення дебіторської заборгованості становитиме 1 день, а маржинальний прибуток після вирахування витрат, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, зросте на 7,3 %. Розрахована прогнозна сума фінансових ресурсів, необхідна підприємству для спрямування у 2019 р. в дебіторську заборгованість у якості інвестицій, становитиме 11 тис. грн.

10. Виявлену з допомогою платіжного календаря нестачу коштів ТОВ «Ліки Полтавщини» у третій декаді січня 2019 р., на наш погляд, можна ліквідувати шляхом перенесення термінів оплати рахунків постачальників (за згоди останніх) на першу декаду лютого.

11. Для підвищення ефективності управління формуванням і використанням фінансових ресурсів підприємства, зокрема й ТОВ «Ліки Полтавщини», можуть бути використані наступні пропозиції:

- щоб пришвидшити надходження власних фінансових ресурсів на підприємство, слід практикувати надання цінкових знижок за прискорення оплати реалізованої продукції, проводити реструктуризацію товарної дебіторської заборгованості шляхом факторингу. Оцінка ефекту від знижок на продукцію має зводитись до порівняння середнього терміну повернення дебіторської заборгованості та маржинального прибутку після вирахування витрат, пов'язаних із дебіторською заборгованістю, за існуючої й нової кредитної політики;

- з метою виявлення періодів, у яких можливий дефіцит фінансових ресурсів, та оперативного його покриття складати платіжний календар;

- комплексно підходити до формування структури фінансових ресурсів підприємства, беручи до уваги результати її оптимізації за критеріями максимізації фінансової рентабельності та мінімізації середньозваженої вартості капіталу. Обираючи останній критерій, доцільність збільшення питомої ваги позикових коштів варто перевіряти через розрахунок ефекту фінансового важеля;

- для визначення вартості власних фінансових ресурсів підприємства, зважаючи на недоліки існуючих підходів, доцільно використовувати методику, що ґрунтується на забезпеченні необхідного рівня доходності фінансового капіталу у випадку його альтернативного використання та передбачає оцінювати власний капітал кумулятивним методом;

- з метою спрощення фінансової роботи при оптимізації структури фінансових ресурсів застосовувати розроблений нами у Microsoft Excel алгоритм.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

1. Соломуд Д. В. Використання результатів порівняльного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей в управлінні фінансовими ресурсами підприємства / Д. В. Соломуд, Ю. В. Чоботько // Збірник доповідей наук.-практ. конференцій студ. за результат. проходж. виробн. та технолог. практик по напрямках підгот. (спеціальн.) [«Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів обліково-фінансового профілю»], (Полтава, 15 березня 2018 р.). – Вип. 4. – Полтава : ПДАА, 2018. – С. 123–125.
2. Соломуд Д. В. Власні фінансові ресурси підприємства та їх аналіз / Д. В. Соломуд, Н. В. Яковлева // Матеріали студентської наукової конференції Полтавської державної аграрної академії, (Полтава, 25–26 квітня 2018 р.). – Том 1. – Полтава : ПДАА, 2018. – С. 374–375.

АНОТАЦІЯ

Соломуд Д. В. Управління формуванням та ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства. – Рукопис.

Дипломна робота на здобуття кваліфікації «Магістр фінансів, банківської справи та страхування» за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування». – Полтавська державна аграрна академія, Полтава, 2018.

У роботі узагальнено підходи науковців щодо визначення сутності фінансових ресурсів підприємства, їх класифікації, джерел формування, аналізу та змісту управління ними. Уточнено складові фінансових ресурсів підприємства за критерієм права власності, які належать до власних, позикових і залучених. Проведено аналіз практики формування власних фінансових ресурсів підприємства та мобілізації його грошових коштів із залучених джерел. Здійснено оцінку стану та ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. Досліджено стан управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства. Набуло подальшого розвитку використання критеріїв оптимізації структури капіталу в управлінні структурою фінансових ресурсів фармацевтичних підприємств. Обґрунтовано шляхи вдосконалення управління формуванням і ефективністю використання фінансових ресурсів підприємств.

Ключові слова: фінансові ресурси, управління, джерела формування фінансових ресурсів, ефективність використання, власні фінансові ресурси, позикові фінансові ресурси, залучені фінансові ресурси, оптимізація структури фінансових ресурсів.

ANNOTATION

Solomud D. V. Management of formation and efficient use of financial resources of the enterprise. – Manuscript.

The purpose of this diploma thesis is getting of the qualification «Master in Finance, Banking and Insurance» by the specialty «Finance, Banking and Insurance». – Poltava state agrarian academy, Poltava, 2018.

The approaches of scientists to the definition of the financial resources of the enterprise, its classification, the formation of sources, analysis and management have been summarized in the work. Specified the components of financial resources of the enterprise according to the criterion of ownership, which belong to own, borrowed and attracted ones. The practice of formation of own financial resources of the enterprise and its mobilization of funds from borrowed sources has been analyzed. The estimation of status and effectiveness of the use of financial resources enterprise's. The condition of management formation and efficient use of financial resources of the enterprise has been investigated. It was further developed the use of criteria optimization of capital structure in the management structure of the financial resources of pharmaceutical enterprises. The ways of improving management of formation and efficient use of financial resources of the enterprises have been grounded.

Key words: financial resources, management, sources of financial resources, efficient of the use, own financial resources, borrowed financial resources, attracted financial resources, optimization of financial resources structure.